
L'esquirol al Montnegre i el Corredor

Salvador Riera

Resum

L'any 1985, del mateix autor, es va publicar en la revista *Muntanya*, del Centre Excursionista de Catalunya, un article amb el títol «Recull ecològic de la presència de l'esquirol al Montseny, al Corredor i al Montnegre». S'hi descriuen, fruit de més de 4.500 hores d'observacions directes en el decurs de divuit temporades de caça (del 1966 al 1984), aspectes relatius a: l'hàbitat d'aquesta espècie, la seva identificació, la metodologia i tècnica seguides durant les observacions, el comportament de l'esquírid, l'alimentació, algunes consideracions i una taula en què es mostraven durant els mesos d'octubre a febrer, coincidents amb la temporada de caça, les hores d'observació esmerçades i el nombre d'esquirols vistos.

Justament, la temporada de caça 1983-1984, l'última citada en la relació de llavors, l'esquirol va entrar en veda.

L'autor del treball d'aleshores ha continuat anotant minuciosament tots els avistaments d'esquirols que s'han anat produint fins avui durant 6.079 hores més de presència atent als boscos que ens ocupen.

Durant aquests vint anys de veda, s'ha pogut comprovar que les poblacions no s'han pas recuperat. Més aviat, al contrari, cosa que porta l'autor a deduir que la limitació de la caça d'una espècie, per si mateixa, no porta pas a la seva recuperació. Les polítiques restrictives de caça, si no van acompanyades d'accions en positiu, no beneficien ni el medi, ni la caça com a activitat ancestral, ni les pròpies espècies...

Paraules clau

Esquirol, el Montnegre, el Corredor

Resumen

La ardilla en el Montnegre y el Corredor

En el año 1985 se publicó en la revista *Muntanya* del Centre Excursionista de Catalunya un artículo del mismo autor titulado «Recull ecològic de la presència de l'esquirol al Montseny, al Corredor i al Montnegre». Allí se describían aspectos relativos al hábitat de la ardilla, su identificación, la metodología y la técnica seguidas durante las observaciones, el comportamiento del esquírido, la alimentación, algunas consideraciones y una tabla donde se mostraban las horas de observación empleadas durante los meses de octubre a febrero, coincidentes con la temporada de caza, así como el número de ardillas vistas, todo ello fruto de más de 4.500 horas de observaciones directas en el transcurso de 18 temporadas de caza (de 1966 a 1984).

Precisamente, durante la temporada de caza 1983-1984, la última citada en la relación, la ardilla entró en veda.

El autor de ese trabajo ha seguido anotando minuciosamente todas las observaciones de ardillas que se han ido produciendo hasta hoy durante 6.079 horas más de atenta presencia en los bosques que nos ocupan.

Durante estos veinte años de veda se ha podido comprobar que las poblaciones no se han recuperado, sino más bien todo lo contrario, lo cual lleva al autor a deducir que la limitación de la caza de una especie, por sí misma, no conduce a su recuperación. Si las políticas restrictivas de caza no van acompañadas de acciones en positivo, no benefician ni al medio, ni a la caza como actividad ancestral, ni a las propias especies...

Palabras clave

Ardilla, el Montnegre, el Corredor

Abstract

The red squirrel in the Montnegre and the Corredor

In 1985 the author of this paper published an article in the magazine *Muntanya*, of the Centre Excursionista de Catalunya, entitled «*Recull ecològic de la presència de l'esquirol al Montseny, al Corredor i al Montnegre*» («Ecological account of the presence of the red squirrel in the Montseny, the Corredor and the Montnegre»). The article set forth aspects relating to the habitat of the species, its identification, the methods and techniques used during the observations, the behaviour of the squirrel, its food and a number of other considerations, information gathered over more than 4,500 hours of direct observations during 18 hunting seasons (1966 to 1984). It also included a table showing the hours of observation and the number of squirrels seen from October to February (the hunting season).

Precisely in the 1983-1984 season, the last cited in that article, squirrel hunting was prohibited by law.

The author of the 1985 article continued to record meticulously all the sightings of squirrels up to the present day, over a further 6,079 hours of careful observation in the forests concerned.

Over the 20 years of prohibition, it has been found that the populations have not recovered. In fact, quite the contrary, which brings the author to deduce that restricting the hunting of a species does not in itself lead to its recovery. Unless accompanied by positive action, restrictive hunting policies benefit neither the environment, nor hunting as an age-old activity, nor the species affected.

Keywords

Red squirrel, Montnegre, Corredor

Descripció de l'àrea estudiada

Situació geogràfica

La zona d'observació comprèn la part interior de la Serra-lada Litoral: valls de la Tordera i el Mogent i els vessants vallesans i selvatans del Montseny.

Sant Celoni, centrat entre els massissos esmentats, ha estat el punt de partida.

L'autor, membre de les Societats de Caçadors de Llinars del Vallès, Vilalba Sasserra, Vallgorguina, Sant Celoni, Santa Maria de Palautordera, Gualba i Riells i Vimbria, ha recorregut, durant els 37 anys que abraça l'estudi, aquestes àrees, incloses, la majoria, dins territori dels parcs naturals.

Geografia física i relleu

El Montseny es caracteritza per la suavitat de les parts altes i pels vessants abruptes i fondos de les rieres embarrancades. Els sòls són bastant diversos: van des dels granits fins als materials paleozoics. També hi ha zones calcàries i materials miocènics, juntament amb dipòsits quaternaris, sobretot a les voreres dels corrents d'aigua.

Al Corredor i al Montnegre, abunden sobretot els terrenys granítics, que han estat molt atacats per l'aigua, la qual actua sobre els feldespatos i disgrega la roca, cosa que té com a resultat un tipus de sòl sorros, anomenat sauló que és molt característic.

Quant al relleu, es caracteritza per una xarxa molt densa de torrenteres que travessen les bosqueries, i per falades de suaus pendents.

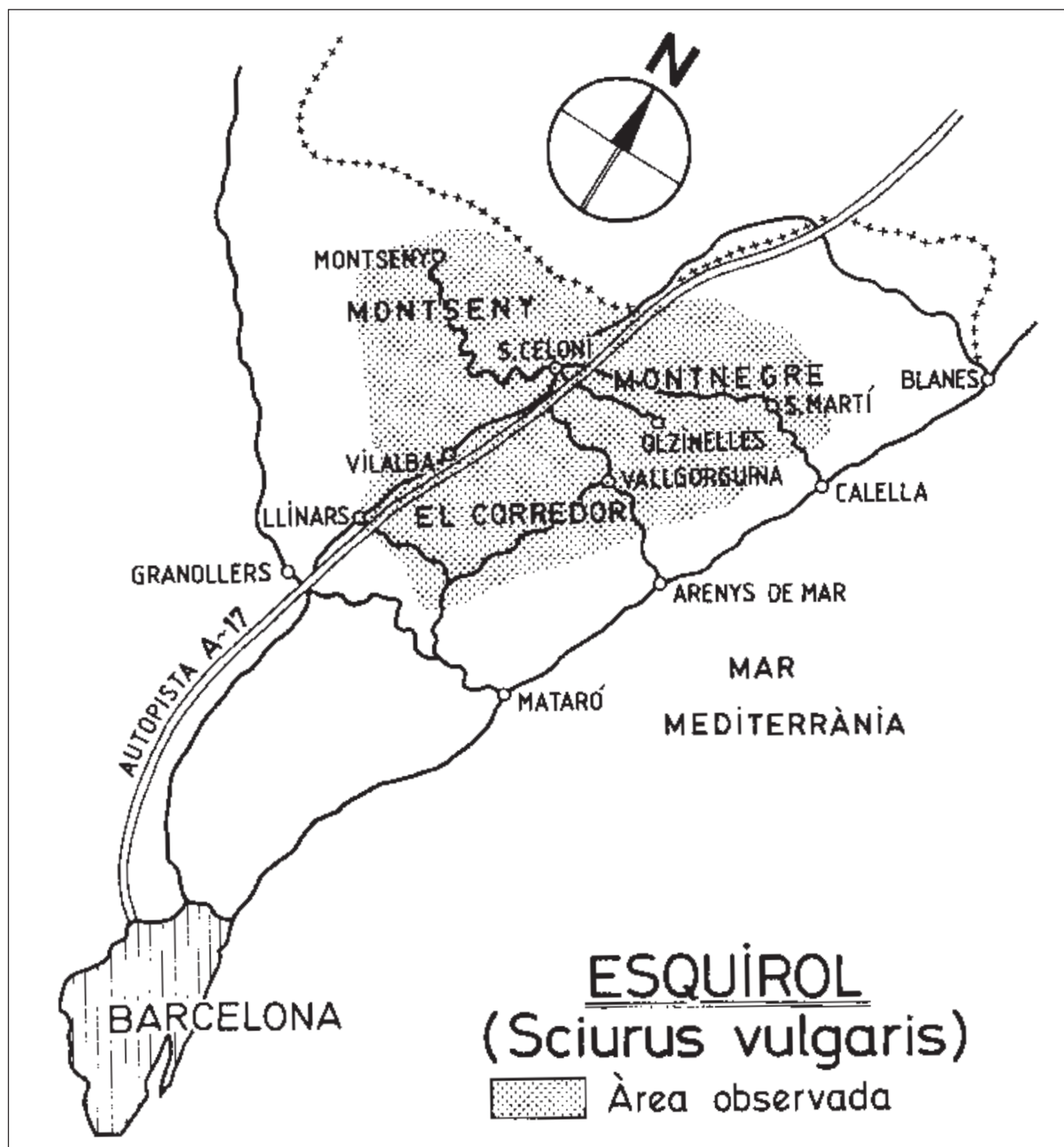

Figura 1. Situació de la zona d'observació.

Flora

Els boscos d'aquestes comarques són molt variats.

Hi ha fagedes (*Fagus silvatica*) als cims del Montseny, perxades (*Castanea sativa*), suredes (*Quercus suber*), alzinars (*Quercus ilex*) i, finalment, pinedes: de pi pinyer (*Pinus pinea*), de pi bord (*Pinus halepensis*), de pi insigne (*Pinus radiata*) i de pinastre (*Pinus pinaster*) i, sobretot, grans extensions de bosc mixt amb pins, alzines i suros barrejats, on també abunda el bruc (*Erica arborea*), la bruguerola (*Calluna vulgaris*), l'estepa borrera (*Cistus salviifolius*), la gatsa (*Ulex parviflorus*), i l'arboç (*Arbutus unedo*), com a principals components arbustius del sotabosc.

En les canals dels llocs ombrívols, orientats cap al nord hi sol haver alguns castanyers, nogueres i avellaners, arbres que gairebé sempre es presenten sols o en petits grups, si exceptuem les perxades que hi ha al Montseny i al Montnegre.

Amb tota aquesta varietat arbòria, l'esquirol troba abundància de menjar, que selecciona segons les estacions.

Li agraden les pinedes i, en general, tota classe de bosc sempre que sigui espès i amb arbres grans preferentment. No li agraden els llocs massa humits, ni massa ressecs, encara que s'hi pot desplaçar si hi troba menjar. No el trobarem en boscos tendres, escassos d'arbreda o que s'hagi tallat recentment.

Identificació

L'esquirol (*Sciurus vulgaris*), mamífer rosegador, amida uns 50 cm, dels quals gairebé la meitat són de la cua. Sol pesar de 230 a 280 g, tot i que alguns exemplars molt ufanos arriben als 300 g.

La seva coloració, que comentarem més endavant, va des d'un marró vermellós fins a un gris fosc tirant a negre. Al dessota és blanc.

A les orelles, hi sol portar un plomall de pèl que es posa més de manifest a l'hivern. El tenen tant les femelles com els mascles. No presenta dimorfisme sexual.

Emet sons molt variables, però el més freqüent i inconfusible fa: «txuc-txuc-txuc.»

També és molt peculiar la fressa que se sent quan un esquirol s'enfila per algun arbre, especialment un pi, encara que a vegades es pot confondre amb la que fa el picot verd (*Picus viridis*), el pica-soques blau (*Sitta europaea*) o el raspinell (*Certhia brachydactyla*), que també s'enfilen pels troncs, amb similars resultats acústics.

Un altre so característic és el que se sent quan roseguen les pinyes, encara que també el fan similar les mallerengues i altres moixons quan cerquen petits insectes entre les rugositats de l'escorça dels arbres.

Pot donar-se el cas, i de fet es dona sovint, que un soroll d'aquests, sentit després d'un altre produït, per exemple, per un pica-soques blau quan s'enfila, ens confongui i ens doni una pista falsa, ja que podem pensar que es tracta d'un esquirol que s'ha enfilat dalt d'un pi, ha agafat una pinya i ha començat a rosegat-la.

En certes ocasions emet sons planívols, bufecs i com una mena de xiulets, que també són molt delatadors i que no els podem confondre amb els de cap més espècie.

Per poder-los observar, cal tenir en compte aquestes remarques, ja que si sentim un so tot anant pel bosc, i aquest so es pot identificar com d'esquirol, ja cal que estiguem

Figura 2. Esquirol rosegant una gla.

alerta, immòbils i sense fer soroll, fixant-nos bé d'on prové.

Veurem primer unes ramassades i, després, apareixerà l'esquirol. Més de la meitat dels esquirols que es veuen, els localitzem primer de tot pel soroll. D'aquí, doncs, la importància de fer les observacions en dies de molta quietud.

Metodologia i tècnica d'observació durant les excursions

L'esquirol és un animal típicament forestal.

Les primeres observacions sistemàtiques, amb presa de dades, que tinc són de l'any 1966, i abunden sobretot observacions de tardor i hivern, estacions que coincideixen amb els períodes legals de caça. Tanmateix hi ha un gran nombre d'observacions primaverals i estivals.

A causa del caràcter esquiu d'aquesta espècie, cal transitar pel bosc amb molt de compte, evitant produir cap mena de soroll i tenint sempre l'orella alerta per sentir-ne algun.

Per aquest motiu és imprescindible seguir camins, corriols, o bé restar amagat a l'aguait, fent tot el que calgui per passar desapercbut, ja que si bé l'esquirol se sol sentir abans de veure, si amb el nostre caminar ja fem soroll, difícilment el sentirem, ja que ens sentirà ell i es desviarà o restarà immòbil i no el veurem.

Les millors hores d'observació són a punta de dia fins a les deu, i a la migdiada. En dies de pluja o vent, gairebé no transita i, si ho fa, no el sentirem i serà molt difícil de veure.

Els dies més favorables són els de calma i situació anticiclònica.

Comportament (etologia)

L'esquirol té un comportament molt característic, encara que a vegades és desconcertant ja que, a la seva llestesa, hi uneix molta ingenuïtat.

Prefereix els suaus pendents ondulats i els petits replans als cims dels turons. És exclusivament diürn i viu, tal com s'ha dit, enmig dels arbres més atapeïts on troba recer. És molt inquiet i no para mai de pujar i baixar pels troncs i saltar d'una branca a l'altra.

Comença la seva activitat a punta de dia amb els primers cants dels rupits i les merles, i es mou jugant tot buscant aliment.

Quan troba una pinya, una castanya o una gla que li faci peça, l'agafa amb la boca i se l'emporta a un lloc estratègic: des de les fulles d'una alzina, la capçada d'un pi, el cim d'aquell roc cobert de molsa, damunt d'un tronc caigut o a qualsevol indret on se senti segur i, llavors, comença la seva tasca. Si és una gla o una castanya, té poca feina, però si és una pinya, aleshores cal treballar de valent. Comença a rosegat-la per la part de la base, arrencant les pellofes, fins a arribar al pinyó. Després, cal trencar-lo i, finalment, rosegat-lo i empassar-se'l. Es passen gran part del dia rosegant, i el soroll que emeten quan fan aquesta feina és molt típic i delatador. Quan rosega no hi sent i és el moment de fer l'aproximació, per poder-lo contemplar de ben a prop. Si no ens ha vist, el podem observar fins que no li quedi un sol pinyó, ja que no començarà una altra pinya fins haver-se acabat la primera. Si sent un soroll sospitos, o descobreix la presència d'algú, deixa caure la pinya a terra i resta immòbil aplanat sobre la branca o cargolat enmig d'un mutxoc de pinyes. Aquesta reacció és molt més freqüent quan sent el perill a la vora. Si considera que el sobresalt li ha vingut de més lluny, marxa corrent, saltant d'un branquilló a l'altre, o bé esmunyint-se cap a terra, baixant sempre per darrere del tronc de l'arbre per passar desapercebut.

Si tot anant pel bosc trobem una pinya mig rosegada, segur que l'esquirol que l'ha començada ha estat interromput, bé per un caçador, un excursionista, un boletaire, un motorista o potser fins i tot per algun tudó que l'ha espantat amb el seu batec d'ales en parar-se a l'arbre del costat. Si no hagués estat així, se l'hauria acabada tota. Bon exemple d'aprofitament.

Quan ha de travessar un camí, sol fer-ho per una passera, és a dir, a través de dos arbres que abracin llurs capçades pel damunt del camí, ja que se s'estima més desplaçar-se enramat que per terra. Sols peona quan se'l foragita.

A mig matí, l'esquirol plega la seva activitat i s'amaga dintre un niu. Aquests nius, que poden estar també sobre arbres de fulla caduca, cosa que a l'hivern els posa més de manifest, solen estar situats al cim de les capçades dels pins, suros o alzines, i estan fets amb branquillons, normalment del mateix arbre, i folrats per dins amb molsa. Són esfèrics i fan l'embalum d'una pilota de futbol. Tenen una o dues entrades.

Normalment se'ls fan ells mateixos, però a vegades, poden aprofitar una cavorca d'un arbre, o bé un niu abandonat d'un rapinyaire.

Allà dins, l'esquirol reposa fins a la migdiada, que és quan torna a sortir a atipar-se novament. En aquest període, la seva activitat no és tan escandalosa, ja que no branqueja tant, ni es mostra enjogassat, sinó que va de cara al gra. Surt, menja i se'n torna a jòc, de manera que a partir de les tres de la tarda, és gairebé impossible veure'n transitar cap. A l'estiu, aquest període s'allarga fins a les quatre o les cinc.

És poc gregari, i solament es veuen grups de més de dos a la primavera, quan els mascles s'empaiten per conquerir la femella.

Alimentació

La base de l'alimentació de l'esquirol són els pinyons. Els preferits són, per aquest ordre: de pi bord (*Pinus halepensis*), de pi pinyer (*Pinus pinea*), de pinastra (*Pinus pinaster*), etc.

De pinyons n'hi ha tot l'any i, malgrat que últimament les pinyes del pi pinyer són recollides gairebé de forma exhaustiva per ser comercialitzades, sempre en queden, sobretot en els boscos penjats, desavinents, on hi hagi pins escadussers.

El pi bord no forma extensions boscoses molt grans, i l'esquirol hi té veritable debilitat, ja que els pinyonets són molt gustosos, i els prefereix als dels altres pins. Si hi ha un clap de pins bords enmig d'un bosc, en arribar l'hivern, ja no hi queda una sola pinya i, com a record, una catifa de clofolles a terra indica que algun se n'ha menjat els pinyons. Les pinyes vénen a madurar per Sant Martí, el mes de novembre, però les enceten molt abans.

En els boscos mixtos, el fruit més primerenc és l'avellanà; després madura la nou; després ve la castanya i, finalment, el gla de roure, d'alzina i de surera, per aquest ordre.

Es podria pensar que els pinyons són l'aliment de tot l'any, però no és així, ja que també els agrada menjar la fruita del temps. És per això que els mesos de setembre se'ls pot veure a les nogueres i avellaners i a l'octubre, als castanyers. La grana de faig també els agrada.

A l'hivern s'alimenten molt de glans, sobretot en els llocs on no hi ha pi. En captivitat, menja també tota mena

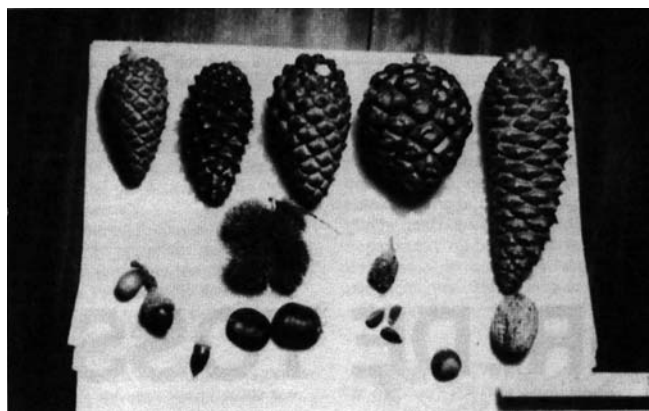

Figura 3. Fruits del bosc que formen part del nodriment de l'esquirol (*Sciurus vulgaris*)

D'esquerra a dreta part superior, pinyes de *Pinus halepensis*, *Pinus pinaster* (no del tot desenvolupada), *Pinus radiata*, *Pinus pinea* i una altra vegada *Pinus pinaster*.

D'esquerra a dreta part inferior fruits de *Quercus petraea*, *Quercus suber*, *Quercus ilex*, *Catanea sativa*, *Fagus sylvatica*, *Corylus avellana* i *Juglans regia*.

de fruites i llavors. Per exemple, si se'ls ofereix meló, es mengen la polpa, les llavors, i fins i tot l'escarrotxa.

En ple mes d'agost vaig veure'n un al mig d'un camp de rostoll, a prop del bosc. Estava menjant blat.

Altres consideracions

De les tres zones esmentades, la que presenta més abundància de població és la muntanya del Corredor. Sens dubte, l'hàbitat és el més apropiat, ja que és on més abunda el pi pinyer.

Tots els terrenys són vedats de caça i l'esquirol ha estat objecte de la pressió dels caçadors que tradicionalment, l'han tingut per una peça de caça estimada i un bon plat de cuina. Es considera que fa dues cries anuals, de quatre a sis esquirols per niuada.

Els depredadors naturals que pot tenir són la guilla (*Vulpes vulpes*), el gat mesquer (*Genetta genetta*) i la fagina (*Martes foina*), tots bastant abundants per la zona, encara que no crec que tinguin gens d'influència sobre la població. També es pot valorar de nul·la la depredació dels rapinyaires alats, molt poc abundants, llevat d'algun esparver (*Accipiter nisus*), algun astor (*Accipiter gentilis*) i algun aligot (*Buteo buteo*).

La coloració del pèl és un detall interessant de considerar. He pogut observar que, en general, els esquirols que habiten en boscos on predomina l'alzina són més foscos que els que habiten a les pinedes, que són més rogencs. Segurament és un cas d'evolució per assegurar-se un millor mimetisme.

S'han vist alguns exemplars totalment negres i un amb clapes blanques per sobre, no arribant, però, ni de bon tros, a l'albinisme total. L'exemplar en qüestió era una femella de molt bona mida i ampla cua.

Tot i que es troba molt repartit, té racons de manifesta preferència, cosa que fa que, si no es coneixen, passin desapercebuts per un observador forani desconexedor del país.

Remarco novament la importància del temps i de la quietud per poder fer observacions abundants. N'he arribat a veure més de vint-i-cinc en un matí, en una zona no massa extensa, però en dies molt apropiats i abans d'obrir-se la cacera, quan encara hi eren tots els de l'anyada.

Resum d'observacions

Observacions d'esquirols al Montnegre i el Corredor

No hi ha dubte que l'esquirol no es troba uniformament repartit per tota la Serralada Litoral. Ja s'ha dit que és molt més present al Corredor que al Montnegre. Les observacions poden ser més nombroses si se surt per indrets on la seva presència ja és coneguda i es té una certa experiència a detectar els sorolls del bosc originats per l'esquirol. Aquesta tècnica dona molt bons resultats. Un cop sentit, és

Taula 1. Observacions d'esquirols al Montnegre i el Corredor (1966-2003)

Temporada	Hores d'observació	Esquirols vistos	Esquirols caçats
1966-1967	85	14	5
1967-1968	143	41	17
1968-1969	223	50	19
1969-1970	265	56	33
1970-1971	334	94	43
1971-1972	273	62	33
1972-1973	266	81	41
1973-1974	346	188	104
1974-1975	250	205	118
1975-1976	283	184	107
1976-1977	313	173	86
1977-1978	318	194	104
1978-1979	230	178	100
1979-1980	212	98	60
1980-1981	204	58	30
1981-1982	239	118	74
1982-1983	279	84	48
1983-1984	259	25	0
1984-1985	286	33	0
1985-1986	291	37	0
1986-1987	318	61	0
1987-1988	319	42	0
1988-1989	227	34	0
1989-1990	337	31	0
1990-1991	279	44	0
1991-1992	298	27	0
1992-1993	328	40	0
1993-1994	348	43	0
1994-1995	368	35	0
1995-1996	279	32	0
1996-1997	368	31	0
1997-1998	296	30	0
1998-1999	383	36	0
1999-2000	389	46	0
2000-2001	293	44	0
2001-2002	409	28	0
2002-2003	263	24	0
Total	10.601	2.601	1.022

més fàcil fer l'aproximació per arribar a veure'l. Malgrat tot, es fan moltes localitzacions d'esquirols que no s'arriben a veure. Aquestes, no s'han inclòs en la taula, la qual fa únicament referència als esquirols vistos.

Com s'ha dit en la introducció, l'esquirol va entrar en veda la temporada 83-84. Durant aquests vint anys de veda, s'ha pogut comprovar que les poblacions no s'han pas recuperat. Més aviat, al contrari, cosa que porta a deduir que la limitació de la caça d'una espècie, per si mateixa, no porta a la seva recuperació.

Les polítiques restrictives de caça, si no van acompanyades d'accions en positiu, no beneficien ni el medi en general, ni la caça com a activitat ancestral, ni les pròpies espècies...